

SBÍRÁNÍ POŠTOVNÍCH ZNÁMEK A VYSTAVOVÁNÍ FILATELISTICKÝCH EXPONÁTŮ

Nové tvůrčí možnosti a výzvy

Příspěvek sběratelů a vystavovatelů k udržení a rozvoji filatelie

Filatelie se v posledních 10 až 15 letech ve světě výrazně proměňuje. Proměňuje a modernizuje se jak sbírání poštovních známek, celin a ostatního filatelistického materiálu, tak i způsoby budování filatelistických exponátů. Tuto proměnu způsobují a vyvolávají sami sběratelé, jejich vlastní zkušenosti a poznatky. Úroveň jejich filatelistických a odborných znalostí se totiž vlastním studiem a aktivní i pasivní účastí na filatelistických výstavách stále zvyšuje. Hledají nové cesty a nové podoby a formy sbírání i vystavování. Ty vyhovují jejich zájmům, ale i možnostem. Ne každý sběratel může vydávat vysoké částky za vzácné klasické známky nebo předznamenkové celistvosti. Proto sběratelé a ti z nich, kteří ze svých sbírek chtějí vybudovat exponát, svými tvůrčími činy *určují směr a vývoj filatelie*. Určují tak její směřování k modernosti, větší zajímavosti a tím i k větší přitažlivosti jak pro sběratele a vystavovatele, tak i pro veřejnost – návštěvníky výstav poštovních známek.

K velkému přelomu na cestě k modernizaci filatelie došlo na 70. kongresu Mezinárodní filatelistické federace FIP v rumunské Bukurešti. Zde delegáti národních svazů 87 členských zemí FIP, včetně delegace SČF, dne 28. června 2008 jednomyslně rozhodli o potřebných změnách a úpravách, jež dávají filatelii nové možnosti a před filatelisty kladou nové výzvy. Přijaté modernizační prvky a změny se týkají zejména tříd tradiční filatelie a poštovní historie, u nichž dochází k žádoucímu rozčlenění do tří časových období, a pak ještě uvnitř třídy poštovní historie, která přichází s novou možností vytvářet exponáty „Historických, společenských a zvláštních studií“ s přímým vztahem k provozu pošty. Nové možnosti pak skýtá sběratelům experimentální „otevřená třída“ s možným využíváním i nefilatelistického materiálu. Zcela mimořádný význam pro další rozvoj filatelie však má zavedení ne již experimentální, ale zcela oficiální třídy „jednorámových exponátů“ vymezeného obsahu a rozsahu, s výhradním využíváním ryze filatelistického materiálu. Ve třídě tematických exponátů pak byla potvrzena správnost zavedení dílčího kritéria, zvaného „inovace“. A nyní již k jednotlivým změnám a úpravám podrobněji.

A. TŘÍ ČASOVÁ OBDOBÍ VE FILATELII OD ROKU 1875 DODNES

Soutěžní třídy tradiční filatelie a poštovní historie se nyní dělí do tří časových období:

- I. Období do vzniku Světové poštovní unie UPU roku 1874, tj. do roku 1875
- II. Období od roku 1875 až do poválečného roku 1945
- III. Období od roku 1945 do současnosti

Tímto členěním vzal za své dosavadní kompaktní pohled na tzv. klasickou tradiční filatelii a na nade vše uctívané klasické známkové emise, jež zatlačovaly do pozadí emise známkových zemí z doby před rokem 1945 a po roce 1945. Vždyť šlo i o známkové země z doby po roce 1918, kam patřily známky Československé republiky a poté i známky ČSR po roce 1945. O toto nové utřídění se zasloužili počátkem 21. století i rakouští filatelisté z iniciativy sběratele a jurymana Hadmara Fresachera, tehdy koordinátora VöPh pro všechny obory filatelie, za součinnosti sběratele a jurymana FIP pro třídu tradiční filatelie Jussi Tuoriho z Finska, od roku 2008 viceprezidenta FIP. Ještě o pár let předtím usiloval o podobné členění tehdejší předseda Komise FIP pro poštovní historii Leo De Clercq z Belgie. Kromě předznamenkového časového období se tak otevřely nové možnosti poštovní historii raně známkového období, meziválečného období (poznámenané i filatelisticky zajímavými léty inflace), a doby po roce 1945 dodnes.

Co to vše znamenalo a znamená zejména pro české filatelisty? Pamatujeme si, že klasika v letech světových výstav PRAGA 1962 a 1968 byla nadřazována všemu a docela stačilo, aby vzácné kusy prvních poštovních známek Francie byly docela jednoduše jen nedbale popsány rukou, kuličkovým perem – a hned tu byla zlatá medaile. Známky mladších známkových zemí včetně Československa byly často podceňovány či nedoceňovány. Vyvolávalo to nepříznivé reakce vystavovatelů. A také si jistě ještě pamatujeme, jak jen postupně získávaly na vážnosti emise ČSR I – Hradčany, Holubice, Osvobozená republika, Husita a Hospodářství a věda, a také československé

letecké známky I., II. a III. emise. Až teprve v posledních letech vzbuzují vážnost, uznání, ba i zisk nejvyšších stupňů medailí známky Československa z let 1945-1960. Podobně tomu však bylo i s přístupem k poválečným emisím Německa (např. série Stavby), Rakouska (série Kroje), Polska (série Budování zničené Varšavy), Maďarska, Jugoslávie, Albánie, Bulharska a Rumunska. Tento vývoj je důkazem toho, jak sběratelé a vystavovatelé svojí vytrvalostí a přesvědčivostí pomáhali a pomáhají určovat vývoj sbírání poštovních známek směrem k nové, a v dobrém slova smyslu, moderní podobě filatelie.

Proto již nejen sbírky klasických známkových zemí, staroněmeckých států, staroitalských států, starého Rakouska, carského Ruska, ale i nové známkové země, vzniklé po roce 1918 či po roce 1945, a jejich poštovní historie, mohou sahat po zaslouženém uznání a solidním medailovém ocenění. Právě *Světová výstava PRAGA 2008 to v případě úspěšných exponátů českých vystavovatelů ukázala nejnázorněji.*

B. HISTORICKÉ, SPOLEČENSKÉ A ZVLÁŠTNÍ STUDIE

Třída poštovní historie zase přichází se zavedením podtřídy „C“. Jde o exponáty *historických, společenských (sociálních) a zvláštních (speciálních) studií*, jež představují vzájemnou interakci poštovního systému se společenskými událostmi, obchodním a průmyslovým podnikáním, nebo historickým místopisem určité oblasti (regionu), včetně účinku poštovního systému na lidi a lidí na poštovní systém.

Exponáty této podtřídy mohou zahrnovat sběratelský materiál, vytvořený obchodními organizacemi a společnostmi pro použití v rámci poštovního systému. Mohou ale zahrnovat jen takový, zejména nefilatelistický materiál, jenž má podstatný význam pro obsah a zaměření exponátu. Takový nefilatelistický materiál by však měl být do exponátu zařazen výhradně jen vhodným a vyváženým způsobem. Nesmí převažovat nad materiálem filatelistickým. Možné příklady historických, společenských a zvláštních studií mohou pak zahrnovat:

- Doklady telegrafních (a telefonních) služeb
- Blahopřejné pohlednice
- Ilustrované obchodní obálky, použité v poštovním provozu
- Studie vlivu pošty na obchod, společnost a průmysl
- Lokální a/nebo regionální historické studie
- Studie, vztahující se k nějaké významné historické události

Tento druh exponátů však vždy musí vycházet ze zásad, platných pro obor poštovní historie a obsahovat především filatelisticky zajímavý a kvalitní materiál. Pokud je to dovoleno, může účelně využívat i zajímavý nefilatelistický materiál. Exponát však musí vždy obsahovat jasný, vysvětlující úvodní plán a jeho zdůvodnění. Pak mu lze udělit podle Oborového řádu FIP za jednotlivá kritéria následující body:

Zpracování (20 bodů) a význam (filatelistický 5 a historická přitažlivost 5) - celkem 30 bodů,
Filatelistické, historické a ostatní znalosti - celkem 35 bodů,
Stav (10) a vzácnost materiálu (20) - celkem 30 bodů,
Prezentace exponátu – celkový dojem - 5 bodů,
úhrnem lze tedy získat 100 bodů.

C. OTEVŘENÁ TŘÍDA čili OPEN CLASS

Je tomu jako v případě otevřených sportovních turnajů či soutěží. Tato třída a její exponáty vznikaly po dvě desítky let jednak v Austrálii (v poněkud odlišné podobě tzv. Sociální filatelie), jednak v Evropě, ve Skandinávii. Její exponáty se objevovaly již počátkem 90. let 20. století na severských filatelistických výstavách NORDIA ve Švédsku, Norsku, Finsku, Dánsku a na Islandu.

Tato Otevřená třída byla a je experimentální třídou FIP již od roku 2002. V roce 2009 však řídicí výbor FIP schválil zatím předběžná zkušební soutěžní kritéria, která budou na kongresu FIP v Lisabonu v říjnu 2010 posouzena delegáty, a podle jejich ověřené úspěšnosti pak budou za další dva roky na kongresu FIP potvrzena. Otevřená třída by se pak stala další, již oficiální soutěžní třídou FIP. Vidíme, že tlak sběratelů poštovních známek na postupné uvolňování tvrdých a rádo by neměnných

zásad filatelie je ve světě značný. Lze to snad srovnat jen s úsilím sběratelů z doby před asi 30 roky, když žádali, aby perfiny nebyly považovány jen za poškozené, prodírkované známky, ale za plnohodnotný filatelistický materiál. Stejně ještě nedávno probíhal zápas o uznání kolků – fiskální filatelie jako oficiální soutěžní třídy FIP. Úsilí sběratelů přináší ovoce. A je dobře, že exponáty Otevřené třídy se objevují i na výstavách SČF a zpestřují nejednu naši výstavu. Třebaže se v této experimentální třídě ukazuje dosti značná volnost ve využívání nefilatelistického materiálu, přece jen se stále pohybuje v rámci zásad, kterými se řídí filatelie. Kromě známek a ostatního filatelistického materiálu lze v exponátu využívat i nefilatelistický materiál: pohledy, pamětní listy, celiny s neoficiálními přitisky, bankovky a mince, fotografie, výstrižky z novin a časopisů, telefonní karty, zápalkové nálepky, pивní tácky, krajky, vylisované květiny, a tak podobně. Tento nefilatelistický materiál však vždy musí představovat menší než padesátiprocentní podíl, zatímco filatelistického materiálu má být v celém vícerázovém exponátu opticky více než 50%. Pro exponáty Otevřené třídy platí tedy zkušebně podle tabulky, zveřejněné ve čtvrtletníku FIP FLASH číslo 107 z července roku 2009 (strana 8), tato kritéria:

1. Titul, myšlenka a tvořivost – 20 bodů,
2. Zpracování – 40 bodů (z toho: plán a rozvíjení – 20, výzkum a znalost předmětu - 20),
3. Materiál – 25 bodů (z toho: stav a vzácnost – 15, inteligentní využití a rozmanitost nefilatelistického materiálu – 10),
4. Prezentace – 15 bodů (z toho: filatelistická zajímavost – 5, nefilatelistická zajímavost – 5, úprava – 5),

tj. úhrnem 100 bodů.

D. JEDNORÁMOVÉ EXPONÁTY

Novou formou sbírání a vystavování se v posledních letech stalo budování jednorámových exponátů jako experimentu FIP od roku 2002. Tato třída se díky neobyčejnému zájmu a filatelistickým úspěchům stala na základě rozhodnutí 70. kongresu FIP v Bukurešti ze dne 28.6.2008 řádnou soutěžní třídou FIP. Již premiérové experimentální vystavení jednorámových exponátů na světové výstavě BANGKOK 2003 v Thajsku ukázalo, že se jedná o správný krok ve prospěch filatelie. V soutěži bylo hodnoceno více než 70 těchto exponátů. Od té doby se každý rok na každé ze světových, kontinentálních, mezinárodních nebo národních výstavách objevují pravidelně desítky jednorámových exponátů obvykle vyšší než nadprůměrné filatelistické úrovni. Sběratelé se pohotově a iniciativně chopili možnosti, ukázat ze svých sbírek na ploše 16 albových listů, tj. na ploše 1 m², filatelistický materiál, který by jinak nikdy nemohli představit ve více rámech, natož na ploše 5 standardních rámců. Tyto exponáty malého rozsahu a velmi úzkého filatelistického zaměření tak dávají šanci mnoha sběratelům – u nás, i v zahraničí. O zásadách tvorby jednorámových exponátů se psalo ve Filatelii, v Informacích SČF, v Ročence SČF 2004, stejně tak jako na internetových stránkách FIP, navíc lze si tyto jednorázové exponáty prohlédnout i na EXPONETU. Je ideální, když se na ploše jednoho rámu sběratel soustředí na prezentaci jedné známky či jedné nepočtené série známek (za ideální je považován exponát „Spartakiáda SSSR z roku 1935, která se nikdy nekonala“ řeckého sběratele, jurymana a znalce M. Tsironise – viz ukázka), nebo na jednu poštovní celinu a její využití, či poštovní trasu pozemní, vodní nebo leteckou, emisi kolkových známek, nebo na velmi úzké téma (např. známé exponáty na téma hry GO, nebo na téma Ananas). Tyto jednorámové exponáty, hodnocené v rámci každé soutěžní třídy FIP kromě třídy filatelistické literatury, obohacují filatelii, nejen tu naši, československou a českou, o další, dosud skrytá zákoutí, která by jinak nikdy nespátřila světlo světa! Kvůli svému malému rozsahu, byť jejich zpracování je velmi náročné a vyžaduje často mimořádně náročné osobní studium a filatelistický výzkum, jsou jednorámové exponáty hodnoceny jen čtyřmi stupni medailí: zlatou, pozlacenou, stříbrnou a bronzovou na papírovém diplomu s jasným označením „Jednorámový exponát“.

E. TEMATICKÁ FILATELIE

Tematická filatelie prochází stále prudkým vývojem ke stále vyšší kvalitě filatelistické. Ale i pokud jde o úroveň vyprávění příběhu, který je pro každý tematický exponát, spolu s použitým

filatelistickým materiálem, podstatný. Tematické exponáty svůj vývoj dokazují od výstavy k výstavě. Především chci zmínit každoroční Mistrovství Evropy v tematické filatelii (ECTP), pořádané v německém Essenu od roku 2006, spolu se semináři FEPA pro vystavovatele a jurymany. Ty odborně řídí předseda Komise FIP pro tematickou filatelii Damian Läge, sám úspěšný vystavovatel, juryman a publicista. Za výslovnou zmínku také stojí mezinárodní, vlastně světová výstava ITALIA 2009 v Římě. Úroveň tematických exponátů současnosti nejlépe vidíme z ukázek titulních a úvodních listů i z prohlídek jejich fotokopií (jsou i na webových stránkách některých výstav a na našem již světově proslulém EXPONETU Břetislava Janíka). Osvědčilo se i zavedení dílčího kritéria, zvaného „INOVACE“. O významu a poslání tematické filatelie napsal po výstavě ITALIA 2009 významný článek prezident FIP Joseph Wolff ve čtvrtletníku FIP FLASH č. 109 z prosince 2009. Z jeho článku cituji: „... Známkou pro náměťáře představuje otevřené okno do světa. Tematickým filatelistům se otevírá svět, v němž mohou rozvíjet svou osobnost. Mají k dispozici všechny druhy a prvky filatelistických materiálů, které jasně, logicky a věcně správně uspořádávají podle předem zvoleného plánu do podoby exponátu, ilustracemi a dokumenty vyprávějícímu určitý příběh. Tematický exponát zachycuje všechny oblasti lidské činnosti. *Využívaným rozmanitým filatelistickým materiálem zasahuje do všech soutěžních tříd filatelie a čerpá z nich*“.

O tomto užitečném a prospěšném propojení tematické filatelie s třídami poštovní historie a tradiční filatelie, i dalších soutěžních tříd, přináší zajímavý výčet společný mezinárodní seminář pod patronací FIP a s podporou aukčního domu POSTILJONEN, uspořádaný za účasti 80 osob ze 21 zemí v srpnu 2009 v Malmö ve Švédsku. Přednášeli na něm nejvýznamnější světoví odborníci v oborech tematické filatelie a poštovní historie. Přednášky, diskuse, ukázky, otázky a odpovědi jsou pro poučení a zájemce zachyceny na CD „Malmö Seminar Report“, který lze získat na E-mailové adrese jednoho z pořadatelů: j.hallstrom@telia.com.

Jak poslední vývoj a události naznačují, navzdory různým nesnázím a klesajícím počtům organizovaných sběratelů, je FILATELIE a BUDOVNÍ SBÍREK A VYSTAVOVÁNÍ FILATELISTICKÝCH EXPONÁTŮ ve světě i u nás na postupu. Dávají totiž všem, kteří chtějí, možnost uskutečnění svých filatelistických záměrů a přání způsobem jim dostupným a přijatelným. V tom také můžeme vidět záruku přežití a dalšího rozvoje filatelie jako kulturní záliby v současném světě počítačů a mobilních zpráv.

Lumír Brendl, předseda Svazu českých filatelistů
V Plasích dne 21. ledna 2010